

עומקא דפרשה

- הידור לפני המצוה
- הידור בצד הפנימי
- הידור בלא עיקר המצוה
- גדרי הידור מצוה
- לימוד הידור מקרי"ס
- הידור כנגד מצוות חברו
- שער הציון

- גדרי ואנהו
- הידור בסעודה שלישית
- הידור מצוה בגברא
- הידור כשאין הנוי ניכר
- הידור בטלית נאה
- שינוי להידור אחרי הברכה
- טלית נאה

פר' בשלח - בענין הידור מצוה
בס"ד ערש"ק מ' שבט תשע"א

הידור אחר העיקר בסעודה שלישית

הרב יצחק אייזיק פרידמאן

הנה ידוע מה שמטו בשם הגר"ח מברסק, שא"א להוסיף הידור מצוה אחר עשיית העיקר. (ועיין בית הלוי ח"ב סי' מ"ז בזה), ולפי"ז יש לדון בדבר המצוי, במי שאוכל מיני מזונות או פירות קודם סעודה שלישית, והרי בשו"ע סי' רצ"א הביא דש אומרים דיוצא בזה ידי חובת סעודה ג', ועיי"ש במשנ"ב ס"ק כ"ג, דהיינו רק לענין דיעבד, אך לתחילה כו"ע מודו דלמצוה מן המובחר בעינין פת דוקא, וא"כ יל"ע לשיטות אלו, כיון שכבר קיים את עיקר המצוה במזונות ופירות, שוב לא יוצא את הלכתחילה במה שאוכל אח"כ פת דהא אין הידור אחר העיקר. [והרי לחומרא חיישינן כוונתיה, דהא לכך בשכח "רצה" בסעודה ג' אינו חוזר], וצ"ע.

והנה לכאור' יש עצה לזה. שיכוין להדיא באכילת המזונות שאינו רוצה לצאת באכילה זו ידי חובת סעודה, ושפיר יקיים אח"כ המצוה עם ההידור בפת. [ויתכן שאף בסתמא יש כאן כוונה הפכית שאינו רוצה לצאת בזה ידי"ח, דכיון שברור שעומד תיכף לאכול סעודה שלישית בפת א"כ באכילת המזונות הוי ככוונה לא לצאת ידי"ח, אך יש לדון בזה, ואכ"מ].

אמנם לכאורה אין זה ברור כלל, דהנה קי"ל דמצוות צריכות כוונה כמש"כ בשו"ע סי' ס', והיינו אף במצוות דרבנן כמש"כ המשנ"ב שם סק"י, אמנם במצוות התלויות באכילה כתב בבית"ל שם ד"ה ויא, דדעת השו"ע (בסי' תע"ה גבי כפאוהו יאכל מצה) שיצא בדיעבד אף בלא כוונה, ומטעם דשאני מידי דאכילה שכן נהנה, ואינו מתכוין דמי, [ואין לזה שייכות לדעת הרא"ה שיוצא ידי"ח המצוה אף בצועק שאינו רוצה לצאת ידי מצוה].

וכל זה בעושה המצוה בסתמא שלא כיוון למצוה, דבזה אמרי' דבמידי דאכילה כמתכוון דמי, ויצא, אמנם במתכוון להדיא שלא לצאת באכילתו ידי מצוה, בזה פליגי האחרונים, דדעת הבית מאיר שלא יצא, אך דעת המ"א שיוצא אף בזה ידי"ח, ולענין מעשה הפמ"ג סי' תע"ה נשאר בזה בצ"ע, (עיין בשעה"צ תע"ה אות ל"ו שציון לכל זה). וכן נראה מהמשנ"ב די' תע"ה סק"ו שחשש לזה, שהרי כתב שם דבכוונה הפכית שלא לצאת ידי המצוה (דאכילת מצה) "אפשר" דגרע טפי ולא יצא, הרי קמן דאף במצוה דאורייתא של אכילת מצה לא הכריע באופן ברור לחייבו לאכול שוב מצה. (והיינו שאפשר נמי שיש לסמוך על המ"א שאף בכוונה הפכית יצא).

והעולה מזה, דבמצוות התלויות באכילה, הוא ספק גדול אם מהני לכיון להדיא שלא לצאת ידי המצוה, והמשנ"ב נראה שלא הכריע בזה. וא"כ ה"ה בעניינינו, כשאוכל מזונות ופירות קודם סעודה שלישית, אף אם יכוון להדיא שאינו רוצה לצאת ידי חובת סעודה ג' באכילה זו, צע"ג אם מהני כוונתו זו.

[ולחלק בין אכילת מצה לאכילת סעודת שבת צריך מקור לזה, וגם הבית"ל הנ"ל בסי' ס' סתם ולא חילק בזה, וגם מסביר י"ל דאדברא, גבי סעודת שבת שישודו מדין "עונג" יותר מסתבר שיצא ידי"ח בעצם האכילה והתענוג אם בלא כוונה מאשר במצוות מצה וכזית פת בסוכה שישודו מדין "אכילה" גרידא. (ויתכן שאף להסוברים שבמידי דאכילה בעי כוונה, גבי שבת יודו שיוצא ידי"ח בעצם האכילה אף בלא כוונה, וכ"כ בשו"ת מנחת פרי)].

וצ"ע בכ"ז למעשה, ולא ראיתי למי שעורר בזה וגם כמדומה שלא ראינו אף למדקדקים שחששו לזה, וצ"ע.

גדר התנאה לפניו במצות

הרב חיים אנסבכר

שבת קלג: תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה שופר נאה ציצית נאה ס"ת נאה וכו', וברמב"ם הל' לולב (פ"ז ה"ו) ז"ל, מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, עכ"ל. ומקורו מסוכה (יא): דמצוה לאגוד שנא' זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות.

ובהל' ס"ת (פ"ז ה"ד) ז"ל, וכיצד כותבין ס"ת כותב כתובה מתוקנת ונאה ביותר, יניח בין כל תיבה לתיבה כמלא אות קטנה וכו', ובכס"מ ציין דמקורו מבריתא הנ"ל דס"ת נאה.

וקשה דכיון דס"ל דלולב מצוה לאגדו, וכן דס"ת כתיבה נאה מדינא דזה אלי ואנוהו, אמאי השמיט הרמב"ם לשאר מייל דבריתא דסוכה נאה ציצית נאה שופר נאה, וצ"ע.

והנראה בזה דיש שני דינים מחולקים בדינא דזה אלי ואנוהו, דין אחד עשה לפניו סוכה נאה ציצית נאה שופר נאה וכו', שזה דין ליפות את החפצא שמתקיימת בו המצוה שיהא נאה, ויש עוד דין שהוא בעצם קיום המצוה שיעשה את מעשה מצוה בשלימות ובהידור ואין זה דין נוי ויפוי בעלמא.

ונראה דבלולב דמצוה לאגודו אין זה מדינא דנוי של חפצא דמצוה [דזה עשו אנשי ירושלים שהיו אוגדין בגימוניות של זהב בסוכה לו: ופרש"י שם לנוי בעלמא] אלא דין אגד הוא בעצם צורת קיום המצוה דנטילת לולב שיעשה בשלימות כשכולם אגודים יחדיו ולא חלקים חלקים כל מין לעצמו.

וכן בס"ת הוא דין הידור בעצם קיום מצות הכתיבה שתהא מושלמת ובהידור ברווח בין האותיות והשיטות, ואין זה דין נוי החפצא, ובאמת דין זה דרווח בין המילים והשיטות אינו בבריתא דשבת קלג: דשם איירי בנוי החפצא דמצוה אלא ברייתא במנחות (ל): בדיני הכתיבה, ובריתא דשבת איירי לענין נוי חפצא דמצוה סוכה נאה, ציצית נאה ס"ת נאה וכורכו בשריאין וכו'.

ולפי"ז י"ל דהרמב"ם לא ס"ל לדינא דין דנוי חפצא דמצוה ורק לגבי לולב וס"ת פסק לדינא דזה אלי ואנוהו דבזה היא הידור בעצם קיום המצוה שיעשה בשלימות ובהידור. ומדויק לשונו בהל' לולב שכתב ומצוה מן המובחר לאגוד לולב וכו' שמשמע שאין זה דין נוי בעלמא אלא חלק מקיום מעשה המצוה שיהא מצוה מן המובחר.

אמנם עדיין צריך לבאר אמאי לא פסק לדינא דבריתא דשבת דבעינן נוי בחפצא שמתקיימת בו המצוה, ולכאור' אפ"ל דבסיפא דבריתא דשבת איתא אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא רחום וחונן אף אתה רחום וחונן וכו'. וס"ל לרמב"ם דאב"ש פליג את"ק. ובאמת בהל' דעות (פ"א ה"ו) פסק שהיו דומה לו מה הוא רחום וכו' ובכס"מ שם ציין לאבא שאול דשבת קלג ע"ב.

אלא דהמעין שם ברמב"ם בהלכה הקודמת יראה דקאי אדרשא דוהלכת בדרכיו שהוא מסוף פ"ק דסוטה, ואין זה מדרשא דאב"ש, וע"כ צ"ל דס"ל לרמב"ם בעיקר דינא דזה אלי ואנוהו אתי להדור כעצם קיום המצוה, ודין נוי חפצא דמצוה אינו מעיקר דינא אלא לחיוב מצוה בעלמא ולכן השמיטו בהלכות.

עוד איתא שם (שבת קלג): המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין את המילה בין על ציצין שאין מעכבין פירש, על ציצין המעכבין חוזר על ציצין שאין מעכבין אינו חוזר. ומבואר בגמ' דהא דחוזר על ציצין שאין מעכבין זהו מדינא דזה אלי ואנוהו עשה לפניו סוכה נאה וכו' וברש"י שם כתב שיפה המילה מצוה הוא.

וברש"י ובראשונים פ"י הבריתא דקאי במל בשבת דאינו חוזר כשפירש דמצד הידור מצוה דזה אלי ואנוהו אינו דוחה לשבת (וכל שלא פירש הוא חלק ממעשה המילה שדוחה שבת) ולפי"ז בחול אפ"י כשפירש צריך לחזור על ציצין שאין מעכבין מדין ואנוהו.

עומקא דקרא

"זה אלי ואנוהו" (טו,ב) דרשו חז"ל (שבת קלג): התנאה לפניו במצוות. אבא שאול אומר ואנוהו, הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. ובתרגום אונקלוס דין אלקי ואבני ליה מקדשא, ועיי' רש"י שהוא מלשון נוה ודירה.

וביאר החתם סופר (בחי' סוכה כט): דהכל אחד, עפ"י מה שכי' קש"י בפר' תרומה (כו"ג) עה"פ והאמה מזה, למדך תורה דרך ארץ ויהיה האדם חס על היפה, נמצא ממה שציונו לבנות לו מקדש למדנו שהקב"ה חס על היפה, וכיון שצויה להתדמות בדרכיו כדרשת אבא שאול, ממילא מובן שאנו ג"כ צריכים לחוס על היפה בקיום מצוותיו, וא"כ כל הג' דרשות אחת הן ותלויים זה בזה.

גדר הידור המצוה בגברא

הרב צבי רותן

בברייתא במסכת שבת דף קלג: מובא: "זה קלי ואנוהו" התנא לפניו במצוות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה **ציצית** נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין, ולא קתני בברייתא עשייה רק בציצית נאה, אבל בטלית אין ענין שיהיה טלית נאה דהוי כבגד בעלמא שהוא החפץ שעליו צריכים לעשות הציצית ועיקר המצוה הוא הציצית, וכמו שמסתבר שאין ענין שהבית יהיה נאה כדי לקיים בו מצות מזוזה. מיהו רש"י בב"ק דף ט: ד"ה בהידור גרס גם טלית נאה, וברבינו יונה על אבות פ"ב משנה א' גרס רק טלית נאה, וצ"ב החילוק בין טלית לבית.

והנה בביאור הלכה ר"ס תרנ"ו כתב שבאתרוג או לולב שיש בו חשש פסול וה"ה בכל המצוות כה"ג שתלוי בפלוגתא דרבוותא אף שהלכה שכשר מכ"מ י"ל דבזה לכו"ע צריך לקיים הידור מצוה עד שליש לקנות אחר כדי לצאת ידי כל הדיעות, וצ"ב בסברא זו דהרי בדין הידור הנלמד מ"ואנוהו" נאמר שצריך להוציא עד שליש על קיום מצוה באופן היותר נאה אך מה שייך לחייב לצאת ידי כל הדיעות מדין הידור.

ונראה לכאור עפ"י מה שכתב רש"י ביומא דף ע. דכורכו בשיראים נאים להראות נוי של ס"ת **ותפארת בעליה** שטרח לפניו במצוות, וכ"כ ברבינו יונה באבות פ"ב מ"א איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכתב רבינו יונה: גם שצריך להתנאות על המצוות וללוב נאה טלית נאה ס"ת נאה וכיוצא בהן בענין שיפארוהו בני אדם וישבחוהו עליהן. ומבואר שהידור מצוה הוא דין בעושה המצוה שזהו תפארתו שהוא מהדר וטורח במצוות, ולא שהוא מדיני המצווה בעצמה.

וא"כ מיושב היטב דברי הביאור הלכה שיש ענין בהידור מצוה שיקנה אתרוג ושאר כל המצוות באופן שיצא בו ידי כל הדיעות, ומשום דעיקר חיוב המצוה והידורה הוא במה שטורח לקיימה בכל מה דאפשר או בהוצאת ממון כדי לקיימה באופן שתהיה יותר נאה וא"כ ה"ה בטירח והוצאות ממון כדי שיצא ידי כל הדיעות, וכן מצינו בנר חנוכה שיש מהדרין נר לכל אחד, וכתב הרעק"א שמהדר שלא לצאת המדליק בהדלקת הבע"ה ולכן מחויב מדינא, וצ"ב דהרי איתא בר"ח בב"ק דף ט: דמהדרין דנר לכ"א הוא מדין הידור מצוה וכ"כ בשבת וא"כ מה שייך לומר כן באופן שיוצא בעצמו ואינה מצוה יותר מהודרת, אלא הכוונה שבזה שמראה חביבות במצוה שרוצה לצאת בה לבדו ולא ע"י שליח גם זה בכלל הידור.

ולפ"ז מובן גם שיש ענין בטלית נאה משום שעיקר הידור מצוה הוא בגברא שטורח ומהדר אחר המצוות וא"כ טלית נאה היא ג"כ חלק מהמצוה דלובש טלית מיוחדת לצורך המצוה ומהדר בה כדי שיהיה בה ציצית נאה, ומשא"כ בבית בשביל מזוזה אין בזה הידור ותפארת לעושיה דהרי שייך לומר שטורח בה בשביל לגור בה ולא הוי בכלל תפארת בעליה שטורח לפניו במצוות.

« המשך מעמ" 2 »

גדר התנאה לפניו במצות

הרב חיים אנסכבר

והנה הרמב"ם הל' מילה (פ"ב ה"ד) פסק דכשפירש אינו חוזר על ציצית שאין מעכבין ולא הזכיר כלל שאיירי בשבת, ומשמע דאף בחול כן הדין וכן כ' הכס"מ שם, ולכאור צ"ב אמאי כשפירש בחול אינו חוזר מדין זה אלי ואנוהו. ומפורסמים דברי הביה"ל (ח"ב מ"ז) דאין שייך הידור מצוה לאחר שנגמרה המצוה ולכן כשפירש אינו חוזר אפי' בחול, משא"כ רש"י והראשונים ס"ל דמצות מילה היא מצוה תמידית ונמשכת לעולם ועו"ש. (ועי' שא"א סי' נ')

ונראה ע"פ דרכנו דיש שני דינים באנוהו אחד ביפוי נוי החפצה דמצוה, ואחד הידור בקיום מעשה המצוה, דהנה נראה לומר דבמילה איכא לתרוייהו אחד שיעשה המצוה בשלימות דאע"פ ססגי בחיתוך רוב גובה העטרה מ"מ הוי הידור בקיום מעשה המצוה שיעשנה בשלימות דהיינו כל גובהה של העטרה ולא רק רובה, ודין זה פשוט שלא שייך אלא כל שלא פירש, דלאחר שפירש אזדה המצוה וכדברי הביה"ל, אמנם איכא עוד דין הידור ויפוי בחפצה דמילה שיהא נאה וכמ"ש רש"י שם שיפוי מילה מצוה היא, ודין זה שייך אף לאחר שפירש דאין זה אלא נוי דחפצה שמתקיימת בו המצוה.

וא"כ הרמב"ם דמצינו פסוק רק לדינא דהידור בקיום המצוה ולא להידור ונוי דחפצה דמצוה ס"ל דאף בחול אינו חוזר כשפירש משא"כ שאר הראשונים דס"ל דחוזר בחול הוא מדין יפוי נוי דחפצה דמצוה דזה שייך אף לאחר שפירש, ודו"ק.

ואנוהו כשאין הנוי ניכר

הרב חיים יוזוק

במנחות (לב.) מבו' דס"ת ותפילין שבלו היה אפשר לעשותן מזוזות אלמלא דאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ופר"ך והא בעיא שרטוט וכו'. והק' תוס' דילמא איירי שהס"ת והתפילין היו משורטטין. ות"י דלא היו רגילין לשרטוט ס"ת ותפילין כיון שלא בעו שרטוט כדאמר"י בירושל' דהפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, ומסיק ר"ת דס"ת בעי שרטוט משום זה אלי ואנוהו אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי.

ויש לפרש בשני אופנים, א. שכיון שלא שייך נוי ממילא לא יקיים ואנוהו ואם ישרטט נקרא הדיוט וכדלעיל שלכן אין רגילין לשרטוט ולכן לא ת"י הגמ' שהיו משורטטין. ב. שאפי' אי נימא שמקיים ואנוהו ואינו נקרא הדיוט אם שרטט על אף שמכוסין ופטור, מ"מ כיון שמעיקר הדין אי"צ לשרטט אפי' מדין ואנוהו לא רצתה הגמ' להעמיד באופן כזה (וכע"ז במאירי בגיטין) והנה בר"ה (כז.) ציפהו זהב במקום הנחת פיו פסול, ופרש"י שהתקיעה בזה ולא בשופר. והק' החלקת יואב הא כל לנאותו אינו חוצץ. והשיב לו האבנ"ז (או"ח סי' תלג) ע"פ התוס' שבמכוסין אין ואנוהו, וה"נ בעת המצוה מכוסה הזהב בשפתיו ואין הנוי ניכר ולא הוי ואנוהו וממילא חוצץ. והק' החלק"י מאגד לולב דעינינו לנוי ומבו' בגמ' שאינו חוצץ דכל לנאותו אינו חוצץ אע"פ שמכוסה בידיו בעת הנטילה ואינו ניכר. והשיב האבנ"ז ומסקנתו דשם אין ענין של נוי הנראה לעינים אלא מצד שלמות המצוה שהאוסף המושלם לקיים "לקיחה אחת" הוא ע"י האגד וזהו נוי (וכמו הדין לאכול מצה לתאבון שפי' רשב"ם משום הידור מצוה, וודאי שאי"ז הידור שניכר אלא בשלמות ואיכות קיום המצוה) ולכן אע"פ שאינו ניכר לעין אינו חוצץ, משא"כ כשהענין הוא הנוי הנראה לעינים כשרטוט או צפהו זהב, אין מתקיים ואנוהו אלא א"כ נראה לעינים, וממילא כשאינו ניכר חוצץ, ועי"ש.

ויל"פ דהאבנ"ז למד בתוס' במנחות כהאופן הראשון דאם אינו ניכר לא מקיים ואנוהו ואף נקרא הדיוט ולכן גם חוצץ, והחלק"י למד כהאופן השני שאף אם אי"צ מ"מ מקיים ולכן הק' דכל לנאותו אינו חוצץ אף שמכוסה.

ולכאור יש לתלות בגדר ואנוהו אם הוא מעלה בחפצה שיהא מהודר, או בגברא שיעשנו באופן המראה חביבותו למצוה וזהו כבוד שמים שעבדי המלך עושים מצוותיו באהבה וחביבות, דאם הוא בחפצה מסתבר שבמכוסה לא שייך ואנוהו, ואם בגברא י"ל שאף במכוסה מקיים ואנוהו. ונראה לדקדק מכ"מ שהוא מעלה בגברא, א. מכילתא בפרשתנו: **אתנאה** לפניו במצוות אעשה לולב נאה וכו', משמע דקאי אגברא. ב. נזיר (ב): **אהא נאה** נזיר, ודילמא אתנאה לפניו במצוות וכו', ואי הוי בחפצה מה שייך לפרש כן באהא נאה שאומר על עצמו. ג. רש"י ב"ק (ט): מביא הברייתא עשה לך... **טלית** נאה, והעירו אחרו' מה הענין בזה הא אינה חפצה דמצוה. ד. וכן מסכת סופרים (פ"ג ה"ג) ...ולכתוב ס"ת נאה אין נעשה נוי יותר בס"ת, וכן שיראין אינם בגוף המצוה, ומכ"ז מבו' שזו מעלה בגברא להנאות ולפאר המצוה בכל מה דאפשר שמראה בזה חביבותו. ה. וביומא (ע) כל אחד מביא ס"ת... להראות חזותו לרבים, ופירש"י להראות נוי של ס"ת **ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה** וכו', ומבו' שיש מעלה בגברא לטרוח ולהדר, ומודגש גם תוכן הענין - שיהיה נראה וניכר לכל, שע"ז מתרבה כבוד שמים כשרואים איך עבדי ד' עושין מצוותיו באהבה וחביבות.

והנה לפי"ז יש להבין שבמכוסה ואין הנוי ניכר לכל אין דין ואנוהו, [ובזה מיישב מהרש"ק (בנין שלמה סי' ו') הא דלא הוזכר במס' סופרים לכתוב תפילין נאין, והיינו משום דמכוסין, וכן לא הוזכר לעשות בתי התפילין נאין, משום דמכוסין דלך לאות ולא לאחרים, ואמנם בתש"ב שגלויות יש דין ואנוהו, ואכן במכילתא איתא "תפילה" נאה, ויש שהגיהו "תפילין", ואי"צ, דהכוונה רק לתפילה ש"ר, ועי"ש, ואמנם האחרו' חולקים (עי' שד"ח ח"ב כלל יב ועוד) אבל סברתו כנ"ל], ולפי"ז י"ל שאינו מקיים ואנוהו ונקרא הדיוט, ואף חוצץ, וכן למד האבנ"ז. אולם י"ל דאף אם אי"צ ואנוהו כשלא ניכר הנוי לכל מ"מ אם עשה קיים ואנוהו, דאפשר שיש מעלה בגברא גם כשכפועל אינו נראה לכל דמ"מ הראה בעצמו חביבות המצוה, ועי' שד"ח שדקדק התנאה לפניו דהעיקר שיהיה לנוי לפניו ולא תלוי דוקא באחרים הרואים, וכן ילד"ק במ"ס הנ"ל דהרי "קולמוס נאה" ודאי אינו ניכר ואח"כ לאחרים ואעפ"כ חשיב ואנוהו, והיינו דיש גם מעלה זו, [ואכן רש"י ביומא שהביא ובריתא השמיט תיבות "קולמוס נאה", והיינו משום דזה אינו ניכר בכתב ולא שייך בזה להראות לרבים - הערת שמועת חיים יומא שם], וכן י"ל שהבין החלק"י לפרש בד' תוס' מנחות שאף אם אי"צ לשרטט מ"מ מקיים ואנוהו (וכהאופן השני הנ"ל), ולכן שפיר הק' דכל לנאותו אינו חוצץ.

גדר הידור בטלית נאה

הרב אברהם ישע'י פרידליס

בספר מנחת אשר עה"ת להגרא"א וייס שליט"א בפרשתנו מביא שהגר"י סרנא זצ"ל ר"י חברון שאל את האדמו"ר מצאנז זצ"ל, על מה הוא סומך ללבוש בשב"ק טלית עם עטרה מהודרת, והרי כיון דצריך להדר את המצוות, לכאורה חייב ללבוש בכל יום טלית מהודרת, כדי להדר במצות ציצית. יעו"י"ש שכתב שלא ידועה לו תשובת האדמו"ר, ועי' בספר עלי ורדים (סוטה יז). שהאדמו"ר השיבו כי להלכה למעשה לא נראה שיש דין הידור על הטלית, כי הא למה זה דומה לאחד שירצה לקיים מצות מזוזה בהידור, האם לשם כך עליו לבנות בית מפואר, ואמנם דברי רש"י במס' ב"ק ט: שכתב שיש הידור בטלית נאה צ"ע. עכ"ד. וכע"ז הובא בהליכות שלמה להגרש"ז א' אוערבאך זצ"ל (תפילה - פ"ג טו') להעיר משמיה דהגר"י סרנא זצ"ל, עמש"כ המשנ"ב בה' שבת (סי' רס"ב ה') דטוב שיהיה לו טלית אחרת לשבת, ומדוע נהגו העולם להתעטף בטלית נאה בשבת, וביום חול בפחות נאה, והרי גם בחול צריך להדר במצות ציצית, ואמר הגרש"ז א' שלמרות שיש בהערה זו דברי טעם, מ"מ כיון שהובא כך בפוסקים וכן נהג המהר"ל לייחד טלית לשבת ע"כ דאין כאן בית מיוחש. עכ"ד. והנה הערה זו שייכת רק אם נימא שיש מצות הידור בטלית נאה, אבל אי נימא שההידור הוא רק בחוטי הציצית לא קשה, משום שכמו שצריך להחליף לכבוד שבת את בגדיו שיהיו נאים כדאינא בשו"ע שם, כמו"כ עליו להחליף גם את הטלית.

ובעיקר הענין אם יש מצות הידור ונוי רק בחוטי הציצית או גם בטלית, יעו"יין בלשון הגמ' שבת קלג: דאינא שם הכי: זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו וכו' ציצית נאה. ע"כ. אולם רש"י במס' ב"ק ט: ד"ה בהידור מצוה, כתב עשה לך טלית נאה וכו' ועי' בדבר אברהם (ח"ב סי' כ"ה ג') שתמה על רש"י דמה שייך הידור בטלית אטו הטלית היא המצוה והרי רק הציצית היא המצוה, ובגמ' שבת הנ"ל לא גרסינן טלית נאה ואפשר דדמי לכורכו בשיראין נאין דספר תורה. עכ"ד. ועוד יש להקשות דא"כ יהיה הידור לבנות בית נאה כדי להדר במצות מזוזה. ועי' בהליכות שלמה שם שכתב לחלק בין טלית למזוזה. אמנם באילת השחר עה"ת בפרשתנו עה"פ זה אלי ואנוהו כתב דלפי רש"י הנ"ל (ב"ק ט:): מי שיעשה בית נאה וכוונתו כדי לנאות את המזוזה שתהא מונחת בבית נאה יש לו ע"ז שכו. עכ"ד. ועי' במג"א (סי' כד' א') שכתב וז"ל: יזהר לעשות טלית נאה משום זה אלי ואנוהו.

והגר"א בנצאל שליט"א בהגהותיו למשנ"ב "ביצחק יקרא" שם, כתב ליישב את מנהג העולם, דאם ישתמש בטלית הנאה בימי החול, הרי תתבלה תוך זמן קצר ויתבטל ההידור. ועי"ש שהביא ראה שצריך לכבד את השבת במצוה נאה, שהרי פי השופרות שתקעו בהן במקדש היה מצופה ביו"ט בזהב, ובתעניות בכסף. (עי' מס' ר"ה כו:). עכ"ד.

ונראה לבאר דהרי הידור בקיום המצוות אינו חיוב כמו גוף המצוה, אלא הנהגה טובה וראויה, וכדמשמע לישנא דגמ' נזיר ב: כדתניא זה אלי ואנוהו **אתנאה** לפניו במצוות, **אעשה** לפניו סוכה נאה וכו', כלומר דאף שאיני מצווה ע"ז מ"מ רצוני להוסיף נוי למצוות. ועי' בחיי אדם (כלל סח' ה') שכתב דמתוס' (סוכה כט): משמע דהידור אינו אלא למצוה לכתחילה. יעו"י"ש. ואף לגירסת הגמ' שבת קלג: דאינא שם **התנאה** לפניו במצוות, **עשה** לפניו סוכה נאה וכו', ולדעת השאג"א (סי' נ') הויא דרשה גמורה מדאורייתא, מ"מ נראה פשוט שהגדר בזה הוא כעין מצוה קיומית, דהא זהו כל ענינו של ההידור שמוסיף על עיקר המצוה למרות שאינו חייב, וכן נראה לדיוק שהרי המקור להדר במצוות נלמד מקרא דזה אלי ואנוהו, שזה אמרו עם ישראל בעת יציאתם ממצרים לפני מתן תורה, ומשום שהיו אז במדרגה נעלה, כדאינא ברש"י שם עה"פ (שמות טו' ב') שהגיעו להשגה גבוהה שבכבודו נגלה עליהם הקב"ה, והיו מראין אותו באצבע, וראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. ע"כ. ויש ללמוד מכאן דדרגת ההידור שונה בהתאם להשגתו של כל אחד ואחד בעת קיום המצוות.

והנה כתב הרמב"ן עה"פ (בראשית ב' ג') "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו". בשם האבן עזרא לבאר, כי הברכה היא תוספת טוב שיתחדש יתרון כח בגוף, ובנשמה יתרון השכל, וכ"כ בפר' יתרו עה"פ "על כן ברך ד' את יום השבת ויקדשהו". כי ברך ד' היום הזה וקידשו שזימן אותו לקבל בו הנפש תוספת חכמה יותר מכל הימים. ע"כ.

ולפי"ז יש ליישב את מנהג העולם, ומשום דכשם שיש הבדל בדרגת קיום המצוות בימות החול לבין קיומן בשבת, דהרי בשבת יש השגה גבוהה יותר לנשמה, וכפי שהתבאר בדברי הרמב"ן הנ"ל, כמו"כ יש לומר דמשנתנה גם דרגת ההידור בקיום המצוות בין ימות החול לשבת.

הנחת הפיץ מצוה שאינו מהודר

הרב סיני פרלמוטר

יש לדון באדם שעומד לקיים מצות אכילת מצה בליל פסח, ולאחר שהחזיקה בידו בכדי לברך עליה, נזדמנה לפניו מצה אחרת שנאפתה בהידורים נוספים המקובלים עליו יותר. האם רשאי הוא להניח מיזו את המצה הראשונה כדי לקיים המצוה באחרת כהלכתה בכל פרטיה ודקדוקיה, או מוטב שלא יעשה כך בכדי לא לבזות הראשונה.

ונראה שבאופן שהחזיק המצה ועדיין לא בירך הדין הוא שיכול להניחה מיזו ולקחת האחרת, אך באופן שהחל לברך עליה לא יניחנה מיזו אלא יסיים הברכה עליה יאכלנה ויקיים בה המצווה. וביאור הדברים כדלהלן:

הנה בבאר היטב הלכות חנוכה סימן תרע"ג מביא את דברי השבות יעקב שדן בנידון דומה בנוגע להדלקת נר חנוכה וז"ל מי שהיה מדביק נרות של שעה בכותל כדי להדליקן למצות נר חנוכה ובעוד שהוא עוסק בכך הביאו לו שמן זית, ידליק בנרות של שעה אף שמצוה מן המובחר הוא שמן זית. ובתשובות חכם צבי דחה דבריו וראייתו והרבה להביא ראיות דימשוך ידו מנרות של שעה וידליק בשמן זית ושוב שלח ידו פעם ב' הרב בעל שב"י והחזיק דבריו ע"כ דברי בבה"ט. ובשע"ת שם מאריך בדברים ובראיות ומדמה הנידון לאתרוג בסוכות וכותב... אם כבר לקח אתרוג שאינו מהודר בידו לברך ועד שלא בירך הביאו לו במתנת חנם יפה שאין כמוהו יברך על הראשון שאינו מהודר, ישתקע הדבר והדבר ברור בין באתרוג בין בחנוכה ובכל המצוות שבעולם מברך על היפה והמהודר אף שבא באחרונה ונראה דאם כבר התחיל לברך אע"פ שכבר מוכן לפניו השמן זית עם הפתילה וא"צ לעסוק בה מ"מ כיון שהתחיל לברך ע"ז יאמר... עיי"ש עוד.

מ"מ נמצאו למדים לענין הדלקת נר חנוכה וכן באתרוג שנחלקו בדבר גדולי האחרונים השבות יעקב והחכם צבי וכמבואר בשע"ת שם. ומחלוקתם באופן שעדיין לא החל לברך האם רשאי למשוך ידו וליטול המהודר והמובחר אך באופן שהחל לברך [ואפשר אולי אפי' באופן שעדיין לא הזכיר השם וקצת אפשר לדיוק כך בלשון השע"ת וצ"ע], לכו"ע יסיים ויגמור במה שהחל ולא יבזה הראשונה.

אמנם לענין מצה בליל פסח היה מקום לפקפק ולדון אם שייך כלל הנידון האמור במצה, שהרי אין כאן שאלה האם להדליק בנר או שמן כבחנוכה, וכן אינו דומה כלל לאתרוג בסוכות ששם ההידור בגוף האתרוג האם הוא יטול אתרוג מהודר יותר או פחות משא"כ הכא. ומ"מ לא הנחתי מלהעלות ולכתוב הדברים לעורר לב המעיינים שהרי גם במצה שייך חילוקים באופני האפיה ופרטיה ודברגות השימור לשם מצוה וכן במצה שרויה ואינה שרויה מצת יד ומצת מכונה לנוהגים לאוכלה ועוד פרטים, וע"כ השאלה קיימת האם רשאי להניח הראשונה ולקיים המצוה באחרת או אינו רשאי. ולמעשה ישאל שאלת חכם.

טלית נאה

הרב בנימין י. גודמן

במשנה ברורה (או"ח ס' כד ס"ק ט) מובא בשם האחרונים מצוה לעשות טלית נאה וציצית נאה שנאמר זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצות.

והנה על אף דהמצוה היא קשירת הציצית, והטלית אינו אלא גרם להמצוה, מ"מ קיימא ביה ענין הידור מצוה. וביארו בזה הגר"ח פ' שיינברג והגר"ח קנייבסקי שליט"א הטעם, כי עם הטלת הציצית נעשו הציצית והבגד חטיבה אחת וחפצא אחד של מצוה, ושפיר חל בהטלית של מצוה חיוב הידור.

ולכאורה יש להביא לזה ראייה מדין כלאים בציצית. דהנה בסימן ט סעיף ב' מבואר דלא רק כלאים בין החוטים הותר, והיינו היתר שעטנז בין פתיל תכלת דצמר לחוטי ציצית של פשתן, אלא גם כלאים בין פתיל תכלת לבגד של פשתן. והיינו טעמא כנ"ל מאחר דהטלית עצמו נעשית חלק מהמצוה, ממילא נמשך גם אליו היתר כלאים.

הידור לפני עיקר המצוה

הרב אליעזר היין

הנה מפורסם משמיה דמרן הגר"ח דאם אין בנמצא אלא שני אתרוגים, האחד מהודר אך ספק מורכב, והשני בוודאי כשר אך פשוט ברמת ההידור, עדיף לנענע ראשית באתרוג הספק מורכב אך המהודר ואז לנענע באתרוג הפשוט. שכן אם ינענע קודם באתרוג הפשוט אך הכשר, הרי שכבר יצא ידי חובה, ולא יועיל מה שינענע אחר כך במהודר.

וראיתי שהקשו על דבריו דמה יועיל שינענע קודם באתרוג המהודר, הלא אם האמת היא שהוא אכן מורכב הרי שהפסיק בין הברכה לעשייה כלומר בין ברכת המצווה הצמודה לאתרוג המהודר והמורכב, לנענע באתרוג הכשר.

והיה נראה לומר דאם נוכיח שאין כאן דין הפסק הרי שוודאי עדיף לעשות כן לכתחילה כדברי הגר"ח, שהרי ההידור מצווה הינו חלק מן המצווה, ועד כמה שאינו מפסיק הרי שראוי הוא לכתחילה.

ובאמת שהיה נראה לומר בפשטות שאין כאן דין הפסק שהרי לא היתה כאן הסחת דעת. וראה בספר מקראי קדש פסח ח"ב סימן סב במי שקידש בליל שביעי של פסח והוסיף לאחר הברכה את ברכת 'שהחיינו', שמקום היה לומר שצריך לקדש שוב שהרי הפסיק בין ברכת הקידוש לשתיה בברכה שאינה שייכת, ואמר על כך הגרש"ז זצ"ל דאינו צריך לחזור ולברך, שהרי הגדר של הפסק בין הברכה לעשייה הוא של היסח הדעת, וכאן שסבור היה בטעות כי צריך הוא לברך 'שהחיינו' אין כאן היסח הדעת.

ונראה לומר שהוא הדין כאן, שחפץ לנענע באתרוג מהודר, וודאי אין כאן היסח הדעת. אמנם עיין בהגהות הררי קודש שם שהוכיח מהמשנ"ב בסי' קמ שגדר הפסק אינו רק מחמת היסח הדעת אלא גם מטעם שאין לברכה על מה לחול, כלומר מאחר שעדיין לא התחיל במצווה, הברכה לא חלה על איזשהו מעשה. לפי זה נראה שגם כאן, אם נאמר שהאתרוג יתגלה כמורכב הרי שלא היה לברכה על מה לחול, שהרי השתהה במצווה עד שנענע באתרוג הפשוט אך הוודאי כשר, ואכתי צריך עיון.

ובענין זה נראה שיש לדון עוד מדברי המשנ"ב בסי' רע"א סק"ח גבי המקדש על יין ונמצאו מים שצריך לחזור ולקדש, אולם אם היה עוד יין לפניו על השולחן והתכוון לשתות גם ממנו בסמוך אין צריך לחזור ולקדש, ואולי מכאן סמך לנידונינו. וע"ע במאירי בברכות דף יב, א שכל שבח שמשבחים לקב"ה, גם אם בין הברכה למעשה, אינו נחשב להפסק וע"ע בערובין דף נ.

הידור בצד הפנימי

הרב יהוקאל נייבויט

יש להעיר לכאן בדברי הרמ"א, דבהלכות תפילין סי' ל"ב ס"ד כי וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים דהיינו דיש דין הידור מצוה גם מבפנים. ובסי' קמ"ז ס"ב יא כי הרמ"א אם המעיל בצד א' פשתן ומצד א' משי צריך להפך המשי לצד הספר ולגלול ולא נהגו כן. ובהגהות הגר"א שם ב"י הטעם משום דאין מצוה להדר רק בדבר הנראה והביא ראיה מאחר הדלתות (במקדש) שלא היה טוח בהם כמ"ש בפ"ד דמדות וכן מתפילין ומזוזות דא"צ שרטוט ומסקנא דמזוזה צריכה שרטוט משום דנבדקת פעמיים בשבוע משא"כ בתפילין דאינם נבדקות לעולם ע"כ. ומבו דאין דין הידור מצוה מבפנים בדבר שאינו נראה, ולכאן סותר למש"כ בסי' ל"ב דמצוה ליפותן גם מבפנים (ואף ד"ל דכוונתו דבחוץ יותר צריך להדר מאשר בפנים לא משמע כן בהגהות הגר"א שהובא כאן דמשמע דאין כלל מצוה, ויתכן דכוונת הגר"א לומר הטעם דלא נהגו כן אבל אין כוונתו לכתוב כן בדעת הרמ"א).

ואפי' ליישב בשופי דמש"כ בסי' ל"ב דגם מבפנים מצוה להדר הוא רק בעצם המצוה משא"כ בס"ת דאירי במעיל של ס"ת דאינו עצם המצוה ע"כ כתב דצריך להדר רק מבחוץ ולא מבפנים.

ויש לעיין לפ"ז אמאי מהדרין בתפילין גם מבפנים, דבשרטוט מבו בהגהות הגר"א שם סי' ל"ב ס"ו דאין צריך לשרטט ואם רוצה הרשות בידו, וכי שם בשם סה"ת דלא מיקרי הדיוט אלא כשעושה משום חומרא אבל כשכוונתו לכתוב יותר ביושר ש"ד.

הידור בלא עיקר המצוה

הרב נ. פלי

שבת קלג: עושין כל צורכי מילה בשבת.. לאתוויי הא דת"ר, המל, כל זמן שהוא עוסק במילה, חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאין מעכבין את המילה. פירש, על ציצין המעכבין את המילה חוזר, על ציצין שאין מעכבין את המילה אינו חוזר.

ומקשה הגמ', ..הכא דבעינן זה אלי ואנוהו [דהסרת הציצין הוא יפוי מצות מילה] הכי נמי [שיחזור גם על ציצין שאין מעכבין], דתניא, זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה וכו'.

ומתרתת הגמ', אלא אמרי נהרדעי, רבנן דפליגי עליה דרבי יוסי היא, דתנן ארבעה כהנים נכנסין [להיכל בשבת בשעת החלפת לחם הפנים] .. אלו מושכים ואלו מניחין, טפחו של זה בצד טפחו של זה, משום שנאמר לפני ה' תמיד. רבי יוסי אומר, אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין - אף זה היה תמיד. [אפילו שאלו נוטלין הלחם תחילה, ולאחר שעה אלו מניחין, נקרא תמיד]. ע"כ.

וביאר הבית הלוי (שו"ת, ח"ב סימן מ"ז), דמחלוקת רבנן ור' יוסי היא, דלרבנן כיון שפירש הלחם מהשולחן נגמר המעשה הראשון, ואח"כ כשמניח לחם חדש הוא התחלה חדשה, ולר' יוסי הכל נחשב המשך אחד ונקרא "תמיד", וממילא הם יחלקו גם לענין הידור מצוה, דהנה פשוט, שמי שעושה מצוה, ואח"כ עושה מעשה הידור שאין לו המשכיות ושייכות למצוה - אין זה הידור למצוה, ומעתה, המל ופירש מהמילה, ובא לחזור על ציצין שאין מעכבין, רבנן לשיטתם יסברו שזה התחלה חדשה שאינה משתייכת למעשה המילה, וממילא אינו הידור למצוה, ואסור בשבת, ור' יוסי לשיטתו יסבור שזה המשך והידור למצוה המילה, ודוחה שבת, והברייתא דאינו חוזר על ציצין שאין מעכבין ס"ל כר' יוסי.

והנה הרמב"ם (מילה ב,ד) ס"ל שגם בחול לאחר שפירש מהמילה אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין, ולהטור (יו"ד רס"ד) רק בשבת אינו חוזר, ובחול חוזר.

וביאר הבית הלוי, דהרמב"ם פסק כרבנן שכשפירש היו התחלה חדשה ואינו הידור למצוה וכנ"ל, והטור נסתפק כמו מי לפסוק, מאחר שרוב הראשונים פוסקים כרבנן, וקצת מהראשונים (הרא"ש ובעל העיטור) פוסקים כר' יוסי, ולכן בשבת צריך לימנע מלחזור מאחר שלרוב הראשונים הלכה כרבנן שכשפירש אינו הידור למצוה, ובחול חוזר כי יקיים בזה מצות הידור לפי דעת הראשונים שהלכה כר' יוסי שזה המשך והידור למצוה.

והנה הביאו מהגר"ז זצ"ל שביאר עפ"י מחלוקת הרמב"ם והרמ"א לענין נר חנוכה, דהנה כתב הרמב"ם (מגילה וחנוכה א,ד): כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד .. והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. ע"כ.

ומדויק מדבריו, שאין כל אחד מאנשי הבית מדליק נר בפני עצמו, אלא רק בעה"ב שהדליק הנר העיקרי, בו שייך הידור כשמדליק נר כנגד כל אחד ואחד מאנשי הבית.

אבל הרמ"א (תרע"א ס"ב) כתב: וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק, וכן המנהג פשוט וכו'. ע"כ.

וביאר הגר"ז, שהרי מה שאמרו (שבת כא): "והמהדרין" נר לכל אחד ואחד, היינו דזה הידור לנר העיקרי, וא"כ הרמב"ם לשיטתו שבמל ופירש, החזרה על הציצין שאין מעכבין היו התחלה חדשה ואינו הידור למצוה, וממילא גם לענין נר חנוכה, אם ידליקו אנשי הבית שלא הדליקו את הנר העיקרי - אינו נחשב הידור לנר העיקרי דבעה"ב, אלא ההידור צריך להיות ע"י בעה"ב שהדליק את הנר העיקרי, אמנם הרמ"א לשיטתו שפסק בהל' מילה (יו"ד רס"ד ה) כדעת הטור שהמל ופירש שייך הידור מצוה כשיחזור על הציצין שאין מעכבין, ולכן כל אחד מבני הבית שידליק היו הידור מצוה. עכ"ד.

וצ"ב, שהרי בגמ' מוכח ששני אנשים שעושים מעשה כל אחד בפני עצמו, אם הם עושים באותו זמן, הוא המשך אחד מזה לזה, שהרי גם לרבנן אלו מושכים ואלו מניחין, טפחו של זה בצד טפחו של זה, ואע"פ שהם שנים מעשיהם מצטרפים ל"תמיד", וא"כ גם בנר חנוכה נימא, שכשבני הבית מדליקים עם בעה"ב באותו זמן, כבחינת טפחו של זה בצד טפחו של זה, הדלקתם תשתיק להדלקה של בעה"ב, ויחשב הידור לנר העיקרי.

ואולי בלחם הפנים שהוא דין ב"לחם" שיהיה תמיד בשולחן, מצטרף לחם הקודם ללחם הבא אפי' ע"י שני אנשים, אבל בנ"ח שהוא דין ב"גברא", אין צירוף גברא לגברא. וצ"ע דברמב"ם משמע שנ"ח הוא דין ב"בית".

[אגב, ההידור השני בנ"ח שמוסיף נרות כמנין הימים, אינו רק לנאות את הנר העיקרי, אלא הוא השלמה לעיקר מצות פירסומי ניסא, שמפרסם מנין ימי הנס, ולכן בזה כתב הרמב"ם (מגילה וחנוכה א,ד) **והמהדר יתר על זה יעושה מצוה מן המובחר** - דהוא מובחרות בעצם המצוה, ויתישב הרמב"ם שהובא במג"א (תרנ"א כ"ה): ואם בירך והדליק, ואח"כ נזדמן לו נרות, מברך בכל פעם (אעפ"י שפירש מהנר העיקרי)].

גדרי הידור מצוה

הרב מנחם וינטר

בגמ' שבת קלג: זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה ובקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין.

והנה בסוכה ובלולב מובן הענין של הדור מצוה שזה עצם החפצא של המצוה והוא צריך להיות מהודר, אבל בשופר צ"ב שהרי המצוה אינה השופר אלא הוא רק היכי תימצי להשמעת הקול, ומה הענין שיהיה מהודר. ושמא הכוונה שופר נאה היינו שקולו נאה. וכן צ"ב מה שאמרו לגבי ס"ת "וכתוב בו לשמו" מה שייך לענין הידור והרי זה מעצם מצות כתיבת ספר תורה שיהיה כתוב לשמה. ומ"ש בדיו נאה מובן שהוא הידור המצוה שיהיה כתוב בדיו נאה. ומ"ש "בקולמוס נאה ולבלר אומן" יש לומר שככל שהקולמוס נאה והלבלר אומן אז הכתיבה יותר מיושרת ומראה הספר יותר נאה ויש בו משום התנאה לפניו במצוות.

והנה רש"י בריש פרק לולב הגזול כתב שלולב הגזול פסול משום ואנוהו והקשו בתוס' דהא ענין הידור מצוה הוי רק לכתחילה ולא פוסל בדיעבד. ואפשר לומר שכיון שבמצות ד' מינים נאמר דין הדר כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' עץ הדר אע"פ שיש לנו כבר דין הידור בכל התורה, כאן יש לימוד נוסף שיש במצות ד' מינים בעיקר המצווה שיש לעשות את המצווה מפירות מהודרים וזה פסול בעצם כי על פרי זה התורה לא דברה, ובכלל זה לולב יבש שעליו לא דיברה התורה, ד"ל שמדין כפות תמרים הוא שיהיה כבריאתו, ולכן אם הוא יבש אין הוא כפות תמרים. אבל כאשר יש הידורים נוספים שאינם בעצם המצווה יש בהם ענין לכתחילה אבל אינו פוסל בדיעבד. ויש גם ענין של הידור שהאדם מצידי יהדר את המצווה ויגרום ליפות אותה וזהו הביאור בענין של קולמוס נאה, שאע"פ שאין הוא ניכר בעצם הכתיבה אבל האדם מצידי עשה פעולה להדר את המצווה. ובאופן זה אפשר לומר גם לגבי טלית נאה, שטלית נאה מיפה את עצם מצוות ציצית כיון שהחוטים נאים יותר כאשר הם על טלית נאה. וכן י"ל בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאים, שכל אלה הם פעולות שהאדם מצידי דואג לכבד את המצווה, וזה הידור מצווה אע"פ שאין הידור בעצם המצווה.

בגמ' בשבת דף קלג. מבואר בדין מילה שכל עוד שלא פירש המוהל ממעשה המצוה יש עליו לחזור אפילו על ציצין שאינם מעכבים, אבל אם פירש שוב אינו חוזר. ומוקמינן לה כתנא דלחם הפנים, שכאשר החליפו את לחם הפנים ביום השבת חכמים סוברים שטפחו של זה בצד טפחו של זה כדי שיהיה ענין של תמיד, אבל רבי יוסי חולק ואומר שאפילו זה נוטל וזה מניח לאחר זמן הוי תמיד ורק אם לן השולחן בלי לחם זה אינו תמיד. ופי' רש"י שרק לפי רבנן שהם אומרים שאם אין טפחו של זה בצד טפחו של זה אין זה חשוב תמיד, א"כ גם במילה אם פירש אין לו מה לחזור כי הוא חוזר רק על הידור. והוכיח מכאן הגרי"ז שאין ענין לעשות הידור אחר עשיית המצווה כי ההידור צריך להיות בגוף המצווה ולא לאחר המצווה ולכן אם פירש אפילו שחוזר ורוצה להוריד את הציצין שאינם מעכבים, על זה אין שם הידור ואפילו בחול אין מה לעשות. ולפי משנ"ל נראה שהסברה בזה היא שאפילו שבמציות המילה יותר מהודרת אבל כיון שלא נעשה בהמשך אחד אין נחשב שהאדם הידר במצווה ולכן אין לו היתר לעשות את זה. ומיסוד זה הוציא הגרי"ז להלכות חנוכה שסובר הרמב"ם שבעל הבית מדליק את כל הנרות כי אם ידליק את שאר הנרות אחד מבני המשפחה אין על זה שם הידור אפילו שהרואים רואים ריבוי נרות, דכיוון שזה לא נעשה ע"י בעל הבית אין על זה שם הידור. וג"כ מבואר כנ"ל דההידור תלוי בעושה המעשה, שהאדם משתדל להדר את המצוה.

והעולה מדברינו שיש ב' סוגים בדין הידור, ואם חסר הידור בגוף המצוה זה יכול גם לפסול כמו דעת רש"י בלולב היבש, אבל יש הידורים שאינם בגוף המצוה אלא באים להדר ולפאר את המצווה והם לא מעכבים בדיעבד, וזה הסוכה הנאה והציצית הנאה וכו' שהאדם צריך לדאוג ליופי המצווה.

ומלבד זאת יש דין נוסף של הידור, והוא להקריב לקרבן את המובחר והמהודר שבעדרו, או להאכיל עני מהמובחר שבביתו, אבל זה אינו מדין הידור מצווה, שהרי אין הענין להדר את המצוה, אלא לתת מעצמו באופן המעולה ביותר שהוא יכול לתת.

הידור מצוה כנגד מצות חברו

הרב פנחס כהן-לוין

יש לדון האם יש לאדם לותר על הידור מצוה שלו, כדי שחבירו יוכל לקיים את עיקר המצווה.

והנה מצאנו במג"א בהל' חנוכה (תרע"א,א) שכ' "ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלל מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו דמדינא אינו צריך אלא אחד", מבואר מדבריו שאדם צריך לותר על הידור שלו ולא ידליק רק נו אחד, כדי שחבירו יוכל לקיים את עיקר המצוה. ועדיין יש להסתפק האם יש ללמוד מדבריו שהוא הדין לכל מצוה.

והנראה שאין להביא ראיה מנר חנוכה לשאר מצוות, שיש לומר דדוקא בנ"ח עליו לותר על ההידור שלו כדי שחבירו יקיים את עיקר המצוה, כיון שהמצוה היא פרסומי ניסא, עדיף שיתפרסם הנס בשני בתים שלא בהידור, ולא בבית אחד בהידור, שיש בכך יותר פירסום לנס, אבל בשאר מצוות אין דין זה.

אבל לכאורה יש להביא ראיה מדברי המג"א במקום אחר, שכתב בהלכות לולב (סו"ס תרנ"ח) בשם המטה משה "אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל מוטב שישלחנו לשם והוא יברך על של הקהל", מבואר שלא דוקא בנר חנוכה, אלא הוא הדין באתרוג שיש הידור שיהא לו אתרוג מיוחד לעצמו כדי שיוכל לעשות הנענועים כהלכתו, וכמ"ש הרמ"א (שם) והמג"א (שם ס"ק ב). רואים שמוטב שיותר על הידור שלו כדי שחבירו יוכל לקיים את עיקר המצוה. אך עדיין יש לדחות שאין ראיה משם, שיש לחלק בין מצוה של רבים למצוה של יחיד, שבאתרוג ע"י שמוותר על הידור שלו, רבים יקיימו את עיקר המצוה. אבל כדי שיחיד יקיים את עיקר המצוה אין עליו לותר על הידור שלו, וכן מוכח במט"מ שהוא מקור דינו של המג"א שכתב (בסימן תתקל"ט) וז"ל "מוטב שיברך על של הקהל וישלח להם כדי שיצאו רבים ידי חובתם", הרי שרק מפני שהם רבים פסק כן, וצ"ע במצוה דיחיד, האם כדי שחבירו יקיים את עיקר המצוה עליו לותר על הידור שלו.

לימוד הידור מצוה משירת הים

עפ"י פחד יצחק (פסח מא' נו)

זה קלי ואנוהו. דרשו רבותינו אתנאה לפניו במצוות, ונמצינו למדים מתוך דבריהם כי שרשיה של העבודה בהידור מצוה, נעוצים במאורע של קריעת ים סוף, שהרי על המאורע זה באו דברי השירה של "זה קלי ואנוהו". ולבאר הענין יש להקדים, שמייוחדת היא יציאת מצרים שעליה נתפרש שכל עצמה לא באה אלא לספר שבחו של מקום, שנאמר "למען תספר את אשר התעללתי", וכן משה אמר לפרעה "התפאר עלי". והיינו שניסי יצ"מ נעשו מתחילתם ע"י הקב"ה בכדי להתפאר ולהתהלל. ויש בזה תוספת הבנה בדברי חכמים דפסח נוסריקון פה סח, משום דהנסיים והאותות והמופתים שביצ"מ הם הראשונים שבמפורש נאמר עליהם שנעשו ובאו לעולם רק לשם התפארות, "ותעש לך שם כהיום הזה", והיינו שבפסח הפה סח ומשבח לפי גבול תפיסתו ואינו חושש שהקילוס שלו אינו אלא בכלי כסף.

והנה עיקר ענין הידור הוא ההשתדלות של מציאות חן בעיני הזולת. [אל תתהדר לפני מלך", פירושו אל תתלבש בלבוש שיש בו משום השתדלות למצוא חן בעיני המלך]. וכמו כן הידור מצוה, פירושו ליפות את החפצא דמצוה, עד שכל הרואה אותו יהלל את יפיו.

וכיון שקרי"ם היא הגמר של יציאת מצרים, אשר כל עניניה של יציאה זו מורים על הנהגה של התפארות. וכמים הפנים לפניו, כן ליבה של כנסת ישראל לאביה שבשמים. ועל כן גילוי הנהגת התפארות אצל הקב"ה מעורר הוא בכנסת ישראל את הנהגת ההתפארות בעבודת יוצרה, שהיא חובת הידור מצוה, להתפאר ולהתנאות במצוות. ותשוקתם של ישראל לעבודת הידור מצוה התבטאה בשירת הים. ואנוהו, אתנאה לפניו במצוות.

ולא עוד אלא שההרגשה המעמיקה תצרף לכאן ביאורם של חכמים בנוסריקון של ואנוהו - "אני והוא", מה הוא אף אני, כי כל עצמו של ענין הנוי אשר כנס"י משתוקקת אליו ומשוררת עליו באמירת "ואנוהו", נובע מתוך ההיקש של מה הוא אף אני. כי הם הם הדברים, מה הוא מגלה עלי את הנהגת התפארות, אף אני אגלה אליו את הנהגת התפארות. וכך נצטרפו תביבת ואנוהו שתיים שהן אחת: "אני והוא" ו"אתנאה לפניו במצוות", זה קלי ואנוהו.

עכ"ד הפחד יצחק, ויתכן להוסיף דכשם שקרי"ם היתה השלמות של יציאת מצרים, דהיינו שהגאולה היתה יכולה להיות גם מבלעדיה, אלא שהקב"ה הוציא את ישראל "בהידור" עם קריעת הים, כך נתחייבו בעבודתו לקיים המצוות בשלמות ובהידור.

ועוד יש להוסיף עפ"י הגמ' במנחות ג. שדרשו על קרי"ם "יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים" ע"ש, וביאר המהרש"א דאדיר הוא מלשון חוזק ואומץ בדרך הידור שמתחכם להתחזק ביותר, יעו"ש. ולפ"ז מבואר יותר דתמורת הנס שנעשה במהלך של "אדיר" נתחזקו להתחכם ולהתאמץ במצוות לעשותן באופן שלם ומהודר.

מקור הדין

בשבת קלג: דתניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה וס"ת נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבבל אומן וורכו בשיראין נאין. [ועי' שאג"א סי' נ דאף למ"ד (שם) דדריש מהאי קרא ואנוהו - הוי דומה לו, מ"מ מודה דילפי' מואנוהו להתנאות במצוות אלא שמוסיף עוד דרשא, ועי' חת"ס סוכה כט: דתליא זה בזה].

ומקור הברייתא במכילתא פר' בשלח בפס' "זה אלי ואנוהו" רבי ישמעאל אומר וכי אפשר להנות קונו, אלא אתנאה לפניו במצות, אעשה לולב נאה סוכה נאה ציצית נאה תפלה נאה. וביאר הנצי"ב דלפי"ז הפי' "ואנוהו" שמה שאנו מתנאים עצמנו בזה מתקדש שמו ומתגדל.

וכי החיד"א (דבש לפי הכד, דכוונת הדרשא דמאחר דמלא כל הארץ כבודו, צריך לקיים המצוה באופן שלם, ולכן אמי התנאה לפניו, שהקב"ה רואה והמצוות שלוחיו וצריך לכבדם כשלוחי המלך. [ועיש"ע דהתנאה הוא גם לשון הנאה, שיהיה לו הנאה ושמחה במה שהוציא הוצאות לקיום מצות המלך].

מדאורייתא או מדרבנן

הריטב"א בסוכה (יא): הוכיח דדין ואנוהו הוא מדרבנן, שהרי אגד לולב הוא מדין ואנוהו וכשר בדעיבד כשלא אגדו, ובדאורייתא לא מצינו חילוק בין לכתחילה לדעיבד. וכן מבואר בתוס' מנחות מא: (ד"ה אין) דדין ואנוהו הוא מדרבנן. וכ"ד המרדכי בהל' ציצית (תקמח), וכ"מ במאירי בשבת קלג: שכ' דרך הערה אמרו התנאה לפניו. וכ"מ בב"י ר"ס תרנו דבהידור מצוה עד שלישי נקטינן לקולא משום דהוא ספיקא דרבנן. וכ"ד העין יצחק (ח"א או"ח ד) עי"ש. ולפי"ז הדרשא מואנוהו היא אסמכתא.

אך בחי' אנשי שם ברכות פ"ז (לח. מד"ה) כ' דהידור מצוה מדאורייתא. וכ"מ בראב"ד בהשגות על בעה"מ בסוכה (ז. מד"ה) דפליג על הריטב"א הנ"ל. וכן משמע בד' הר"ח בב"ק ט: דבספיקא בהידור מצוה עבדינן לחומרא. וכ"ד היש"ש (ב"ק פ"א סי' כד) דהידור מצוה מדאורייתא ועבדינן לחומרא, [ואף בדעת מ"ד דאזלינן לקולא, כ' דהוא משום שאינו מצות עשה, אך מ"מ הוי דין דאורייתא]. וכ"כ השו"ם (תליתאה ח"ג לג) בדעת רש"י (עי' לק') והסכים כן במק"א (תנינא ח"ב פו) עי"ש. וכ"כ הנצי"ב בהעמק שאלה פר' שלח (קפו) דציצית יפים הם מדאורייתא.

ועי' כפות תמרים (כט: ד"ה ומ"ש התוס') דהוא דאורייתא אבל הכתוב מסרו לחכמים לפרש איזה הידור מעכב ואיזה הידור הוא לכתחילה. והשד"ח (ח"ב עה-פ) האריך בזה והביא עוד הרבה דעות לכאן ולכאן, עי"ש. ובמשנת אליהו (סוכה כבב) דחה הרבה מראיותיו.

גדר החיוב

כ' הר"י אלברצלוני בהל' ס"ת, דרשי רבנן **חיוב אדם** לעשות לו סוכה נאה לולב נאה ציציות נאות תפילין נאות ויכתוב לו ס"ת בדיו נאה בקולמוס נאה בלבבל אומן ע"ג עורות צבאיין ויעטפנו בשיראין שנא' זא"ו.

ומצינו פסול משום ואנוהו, לדעת רש"י בסוכה כט: דלולב **היבש** פסול, ופירש"י דבעינן **מצוה מהודרת** דכתיב ואנוהו. וכ"כ הסמ"ג (עשין מד). ותוס' שם פליגי והק' על רש"י דהא ואנוהו הוא רק דין לכתחילה ולא מפסל בהכי, [כדמוכח באגד שאם לא אגדו כשר]. וכ"כ המהרש"א בשבת קד: דמשום ואנוהו לא מסתבר שיהיה פסול דאורייתא.

והחת"ס (ד"ה והיבש) הביא ראה (לשי' רש"י) מגיטין כ. לגבי שם שמים שלא נכתב לשמו דלרבנן א"א להעביר עליו קולמוס לקדשו ופי' ראב"י משום דבעינן ואנוהו וליכא. ומוכח דשייך פסול אף בדעיבד משום זא"ו. ועי' בהגהות ראמ"ה דג"כ הביא ראה זו ודחה ד"ל דהתם משום קדושה. אך מסיק החת"ס דבאמת ואנוהו אינו מעכב כדמצינו באגד דלולב, ורק המצוה עצמה צריכה הידור, אבל מי שכבר קנה ד' מינים מהודרים אין מעכב להדרם מבחוץ. ובד' התוס' כ' דס"ל לפרש "זה אלי ואנוהו" דרק בקדושת "אלי" הוי ואנוהו לעיכוב ולכן מעכב בכתבת השם ולא בשאר מצוות, עי"ש.

ובפשוטו עיקר הנדון תליא בהנ"ל אם הידור מצוה מדאורייתא, דאז מעכב, אז דהוא דין מדרבנן דאז הוא רק לכתחילה. וכ"מ בחיי אדם (כלל סח ה). וכ"כ השו"ם (תליתאה ח"ג לג) בביאור פלוג' רש"י ותוס' דנחלקו אם הידור מה"מ או מדרבנן.

אך עי' כפ"ת דאף אם הוא דין דאורייתא יש הידור שהוא לעיכובא ויש שהוא רק לכתחילה, דמסרן הכתוב לחכמים.

ועי' ערו"ל"נ סוכה ל. דקיום ואנוהו בכל המצוות אינו חיוב אלא מצוה מן המובחר. וכ"כ החיי אדם (קמטג) דבזה חלוק דין הדר בד' מינים שהוא לעיכובא, משא"כ ואנוהו בכל המצוות שהוא רק למצוה מן המובחר. [וכ"מ בלבוש י"ד רעג, עי"ש].

הידו"מ ומצוה מן המובחר

בגיטין כ. לר"י מעביר עליו קולמוס ומקדשו, וחכמים אומרים **אין השם מן המובחר**, ואמר'י בגמ' דהוא משום דבעינא זה אלי ואנוהו. ולכאו' מבואר דדין הידור מצוה הוא דין מצוה מן המובחר. [ונפק"מ גדולה אם לכל תוספת שתהא המצוה מן המובחר צריך להוסיף שלישי].

ודן בזה באפרקטתא דעניא (ח"ב מב) ומסיק דהידור מצוה ומצוה מן המובחר הוו דין אחד [והם רק שמות נרדפים]. וכן נראה מהחת"ס (סוכה כט:). שכ' דהדין להביא חטאת שמינה ולא כחושה (מנחות סד). הוא משום הידור מצוה. וכן משמע במס"י פי"ט שכלל כל עניני כבוד המצוה בדין זה אלי ואנוהו.

ועי' מ"ב תקפוה, דכיון ששופר של איל הוא מצוה מן המובחר, צריך להוסיף עד שלישי כדין הידור מצוה.

אך בשו"ת מהר"ם שיק (ח"ג י"ד רנה) כ' דחיוב הידור מצוה חמור מדין מצוה מן המובחר, כיון דהידו"מ מדאורייתא, [ולכן עדיף לקנות ס"ת מהודר מאשר לכתבו בעצמו שמקיים מן המובחר, אך אינו מהודר]. ועי' מועדים וזמנים ח"ב סי' קיח שדן בזה.

גדר ואנוהו - נוי בצורת החפץ

סוכה לולב שופר וציצית הם חפצי המצוה שצריך להדרם, ועי' תור"פ בסוכה י. **דנוי סוכה** הוא משום זה אלי ואנוהו. אבל דעת הרשב"א בתשו' (ח"א נה) דהוא מדין תשבו כעין תדורו להנעים עליו את ישיבת הסוכה. [ולגבי אגד הלולב דמבואר בסוכה יא: שלולב צריך אגד משום ואנוהו. יל"ע אם הוא נוי בד' המינים שהם אגודים, או שהוא מדין אחר, עי' לק' בד' האבנ"ז]. ועי' ח"י"א (סחה) דבכלל דין ההידור שיבחר המין המעולה והמשובח הראוי לאותה מצוה. ועי' מ"ב תנג, סק"ב ד דהמנהג לאפות מצת מצוה מחיטים דוקא, משום הידור מצוה.

ובסוכה כט: מבואר לד' רש"י דלולב **היבש** פסול משום דבעינן **מצוה מהודרת** דכתיב ואנוהו. [ועי' תוס' דפליגן]. והמאירי ביאר את שי' רש"י דבאופן שניתל כל הדרו פסול אף בדעיבד, אבל כשלא ניטל כל הדרו אינו מעכב בדעיבד, [ולכן כשר בלא אגד].

אכן גם בזה יסד הגר"ז (נזיר ב: ד"ה אהא נאה) דמ"מ גדר הנוי הוא רק לפי מה שקבעו חכמים, כגון מ"ש תוס' בבכורות (לט: ד"ה כמה) דהידור הציצית הוא שלישי גדיל וב' שלישי ענף. [ועי' חת"ס סוכה לו. דמאוס בחפץ שבא עי' מצותו **זהו הודו והדרו**, וקצת ראה מפסחים סה: דשבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם].

עי' משנת אליהו (להגר"א מישקובסקי) סוכה סי' כב דדין ואנוהו אינו בחפצא [כדין הדר בד' מינים], אלא הוא דין במעשה, **להתנאות לפניו ית' בעת קיום המצוה בחפץ מצוה נאה**, וכע"ז כ' בקוני הביאורים (ב"ק סי' ל ב) דמצות התנאה היא דין בגברא. [ועי' בעיני הגר"י סרנא על המס"י בפ"ט שביאר מ"ש שם שכבוד שבת בכלל הידור מצוה, משום שאינו דין מצד המצוה עצמה שתהא מהודרת, אלא משום הקב"ה המצוה עליה].

גדר ואנוהו - במעשה המצוה

בגיטין כ. דעת חכמים דל"מ להעביר קולמוס על ש"ש כדי לקדשו, משום זה אלי ואנוהו. עי"ש. ומוכח דאף שאינו ניכר בחפצא שייך ואנוהו מצד שלמות המעשה. [כלומר דיש התנאות שהיא בנוי חפץ המצוה, ויש התנאות שהמעשה נעשה בשלמות].

והאבנ"ז (א"וח תלג) הביא ראה לזה מהרשב"ם בפסחים (צט:). דדין אכילת מצה לתיאבון הוא משום הידור מצוה. וביאר דכיון דגדר אכילה הוא שנהנה, א"כ איכא הידור כשנהנה יותר. [ועפ"ז כ' דגם באגד דלולב ההידור אינו במראה אלא במעשה הנטילה שהיא לקיחה אחת, וע"ע בדבריו בסי' תצב ובסי' תפד, ד].

ויתכן להוכיח גם משבת קלג: לגבי **יפוי מילה** דמצוה משום ואנוהו, ומשו"כ חוזר על ציצין שאין מעכבין. דלכאו' לא שייך יפוי במילה עצמה, אלא במעשה המילה, ועיין. אמנם עי' בנין שלמה (ח"ב ג) דהיפוי הוא בגוף הנימול ובקטן ליכא משום צניעותא, [וביאר דמשו"כ במילת גר אין חוזר על ציצין, משום דאית ביה ולא יראה ערות דבר, וא"כ לא הוי נוי הניכר ועי' לק]. והאבנ"ז (א"וח תפד, יד) כ' דקיום ואנוהו במילה הוא מצד **שניכר המצוה טפי**, אף שאינו נאה יותר בגשמיות.

וכן בלשון הדרשא גבי ס"ת "וכתוב בו לשמו" אף שאין ניכר הנוי בכתובה לשמה, מוכח דיש התנאות במעשה. [אך הבנין שלמה (ח"א סי' ו) פי' דאין הכוונה לדין לשמה דהול"ל "לשמה", אלא הוא מתנאי ההידור שיתנאה לש"ש ולא להנאת עצמו]. ועי' משנת יעבץ (א"וח סזב) וקוני הביאורים ב"ק (סי' כח).

ועי' בפיה"מ ביכורים (פ"ג מ"ב) דמשמע דעשיית מצוה ברבים היא הידור, ועי' אגר"מ או"ח ח"ד (סי' סח סד"ה והנה הראו) שתפילה בציבור היא הידור מצוה משום ואנוהו.

